

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 659:33(497.4 Maribor)"1945/2005"

Prejeto: 20. 10. 2006

Ekonomskopropagandno gradivo mariborske industrije in gospodarstva v obdobju od 1945 do 2005

BORIVOJ BREŽE

mag. metalurgije, kustos za tehniško dediščino

Muzej narodne osvoboditve Maribor, Tomšičeva ulica 5, SI–2000 Maribor

e-pošta: osebje@muzejno-mb.si

IZVLEČEK

EP gradivo, kot so prospekti, referenčne liste in prodajni katalogi mariborske industrije in gospodarstva, kaže, kako široko razvejena in bogata s svojimi proizvodnimi programi je bila mariborska industrija v obdobju od 1945. do začetka devetdesetih let.

Največ enot ekonomskopropagandnega gradiva zbirajo in hranijo v Mariboru Pokrajinski arhiv Maribor PAM, Univerzitetna knjižnica Maribor UKM, Muzej narodne osvoboditve Maribor in Zveza društev in inženirjev ZDIT Maribor.

Samo branjenje pa ne zadošča. Za raziskovalno delo in za predstavitve na razstavah, bi bilo treba zbrano EP gradivo sistemsko obdelati. Tako namerava UKM začeti v bližnji prihodnosti vpisovanje izvodov ekonomskopropagandnega gradiva kot bibliografskih enot po sistemu Cobiss, to pa bo omogočilo nastanek baze podatkov.

KLJUČNE BESEDE: prospekt, referenčna lista, prodajni katalog

ABSTRACT

PROPAGANDA MATERIAL OF THE INDUSTRY AND ECONOMY IN MARIBOR BETWEEN
1945 AND 2005

Propaganda material, such as leaflets, reference lists and sales catalogues, show us just how widely spread and rich in its production programs the industry in Maribor was between 1945 till the beginning of the nineties.

The majority of such propaganda material has been collected and is today kept by the Regional Archives Maribor, the Maribor University Library, the Museum of National Liberation in Maribor, and the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor.

Since a mere archival storage of propaganda material in the above mentioned institutions is insufficient and since there is a need to systematically process such material for the purposes of research and exhibition presentations, the Maribor University Library is in its initial stage of launching a new project of entering such propaganda material as bibliographic units in COBISS (Co-operative Online Bibliographic System & Services) which will eventually lead to a formation of a new database.

KEY WORDS: : leaflet, reference list, sales catalogue

Uvod

Polagoma bledi vedenje, da je Maribor mesto z več kot 150-letno industrijsko tradicijo, ki sega v čase Avstro-ogrske monarhije in da je bilo v predvojni in povojni Jugoslaviji pa tako rekoč prav do osamosvojitve Slovenije eno najpomembnejših industrijskih mest. Vsaj drugo, če že ne prvo industrijsko mesto v državi! S spremembo družbenoekonomskih odnosov, imenovano tranzicija, v katero je vse bolj posegala globalizacija, je veliko mariborskih podjetij propadlo.

Industrijski razvoj v Mariboru in njegovi okolici in Sloveniji v celoti so po II. svetovni vojni domala vse do osamosvojitve pogosto nekritično povzdigovali, po njej pa ga prikazujejo vse bolj in bolj omalovažujoče. Prav ekonomsko propagandno¹ gradivo, kot so prospekti, prodajni katalogi in referenčne liste, lahko pokaže, da je to obdobje mogoče obravnavati bolj uravnoteženo, nepristransko, neodvisno od dnevne politike.

V splošni predstavi velja Maribor predvsem kot mesto kovinskopredelovalne in tekstilne industrije (jugoslovanski Manchester), ob tem pa je bila mariborska industrija široko razvejena, saj je vključevala številne druge zvrsti. Naj omenimo samo proizvodnjo akumulatorjev (Vesna), stikalnih naprav (TSN, Strojoplast), obutve (Lilet), čistil, pralnih praškov in kozmetike (Zlatorog), stekel (Kristal), prehransko industrijo (Intes, Mariborska mlekarina in Košaki – Tovarna mesnih izdelkov), površinsko zaščito (Tekol), petrokemično dejavnost (Mapetrol), grafično dejavnost (Mepa, ČGP Mariborski tisk, Dravske tiskarne), predelavo odpadkov (Surovina), da ne govorimo o uglednih gradbenih podjetjih (Tehnogradnje – Gradis, Konstruktor in Stavbar). Ob tem je treba vedeti, da so imela podjetja ne glede na svojo velikost razmeroma veliko proizvodnih programov znotraj posameznih panog, ali preprosteje: izdelovala so veliko različnih izdelkov za različne namene, npr. kovinskopredelovalna industrija.

Raznolikost mariborske industrije in gospodarstva se ne kaže samo v spektru njenih številnih osnovnih dejavnosti, za katere so bila posamezna podjetja registrirana, ampak tudi v tem, da je podjetje, znano sicer po svoji osnovni panogi, opravljalo tudi proizvodne programe drugih dejavnosti, ki jih glede na osnovno usmerjenost sploh ne bi pričakovali. Primer: Hidromontaža je bila v svetovnem merilu ugledno podjetje, ki se je ukvarjalo z montažo najzahtevnejših objektov, imela pa je tudi

proizvodne obrate s področja kovinskopredelovalne industrije, v katerih so izdelovali poleg velikih konstrukcijskih elementov in zapletenih priprav za prevoze in montažo tudi stroje za belo tehniko, gradbena podjetja (Gradis) so izdelovala velike specialne gradbene stroje, ki so jih uporabljali na svojih gradbiščih ali pa za prodajo, Zlatorog kot proizvajalec čistilnih sredstev in kozmetike je uspešno nastopal kot proizvajalec opreme za strojno pakiranje in embaliranje, Vesna pa je sodelovala z Rudnikom Mežico pri izdelavi strojev za litje drobnih predmetov iz svinca, tudi mrežic za akumulatorje.

Zvrsti EP gradiva – prospekti

EP gradivo je dokaj širok pojem. V arhivih, pa naj bodo to službe za marketing v podjetjih ali tudi v kulturnih ustanovah, ki hranijo gradivo, kot je Pokrajinski arhiv Maribor, lahko najdemo skupaj z njim tudi almanaha, posebne številke letnih poročil in poslovna poročila za določeno leto ter prospekte, referenčne liste in prodajne kataloge. Prvi dve našteti zvrsti sta bili namenjeni predvsem zaposlenim in pomembnim gostom, povabljenim na praznovanja ob okroglih obletnicah in velikih dosežkih. Še ožji je bil krog prejemnikov poslovnih poročil; to so bili v glavnem najpomembnejši poslovni ljudje: vodilni in vodstveni delavci ter strokovnjaki iz matičnega podjetja ali iz podjetij v partnerskem odnosu. Zato jih ne moremo šteti kot EP gradivo, čeprav imajo na določen način tudi to funkcijo. Referenčne liste so bile, kar zadeva število in poklicni status prejemnikov, bližje letnim poročilom. Resnično EP gradivo za obveščanje najširšega kroga javnosti s tiskanim gradivom so lahko le prospekti in prodajni katalogi.

Prospekti so najštevilnejše in množicam najdostopnejše² EP gradivo, vendar ne v tolikšni meri kot pri drugih medijih: televiziji, radiu ali medmrežju. Tudi za prospekte lahko rečemo, da so vsaj za nekatere panoge bolj namenjeni strokovnjakom iz tehniških strok, uslužbencem iz nabavnih služb in oblikovalcem kot pa potrošnikom. Če gremo v trgovino s konfekcijo ali v trgovino s prehrabenimi artikli, prav gotovo ne bomo iskali prospektov oblačil ali mesnih in mlečnih izdelkov.

¹ V nadaljnjem besedilu samó: EP gradivo.

² Barviti listi na gladkem papirju, zloženske in celo zvezki, s katerimi zasipavajo nakupovalni centri potrošnike tako v svoji notranjosti kot preko dostave na dom ob raznih tako imenovanih *akcijah*, razprodajah in so že kar neke vrste periodika, ne sodijo v kontekst tega prispevka.

Slika 1: Hidromehanska oprema Metalne (zapornice, tlačni cevovodi idr.) po kontinentih. Predstavitev hidromehanske opreme v zvezku *Water Control Equipment/Hidromehanska oprema*. Druga polovica osemdesetih let (PAM. Fond: Metalna MIO, škatla 104. Foto: mag. Gerhard Angleitner)⁴

Prospekti so lahko zanimivi, kar je odvisno od kakovosti grafičnega oblikovanja (format, motivika), vsebine in od pedagoškega pristopa. So sicer manj reprezentativni kot precej obširnejša letna poročila, napisana večinoma v angleškem jeziku, vsekakor pa so po videzu privlačnejši kot referenčne liste, ki so zvečine, razen pri industriji težkih konstrukcijskih elementov (Metalna), gradbenih podjetjih in pri montažerski dejavnosti, izdelane kot preglednice s podatki o naročniku (naslov in kraj), velikosti, moči, zmogljivostih, proizvodnih parametroh izdelka ali letnicah zgraditve določenega objekta.

Predmet predstavitve v prospektih

Tovrstne publikacije so tudi zanimive z stališča historiografskega in ne samo tehniškega preučevanja. Predstavljajo lahko podjetje: njegove obrate in laboratorije, predvsem pa predmete (objekte), izdelane ali zgrajene v sklopu določenega proizvodnega programa.

Na splošno prevladujejo predstavitve izdelkov. Redkeje je v istem izvodu prikazano oboje. Primer:

prospekt za tekstilno industrijo (Svila), izdelan kot večkratna zgibanka, predstavlja v razgrnjenem stanju na zunanji strani podjetje z njegovimi proizvodnimi prostori, na notranji strani pa vzorce blaga iz kolekcije Tina.³ Svojevrstno posebnost predstavljajo tudi EP tiskovine, ki so po svoji osnovni zasnovi oblikovane kot prospekti, jih pa je mogoče hkrati uporabiti kot referenčne liste (Primeri: *Avto-klatvi Metalne* ali njene *Posode za branjenje plinov, tekočega naravnega plina TNP, sipkih materialov in tekočin*).

Množičnost predstavitev glede na industrijsko ali gospodarsko panogo

Največ EP gradiva tega obdobja sta izdali kovinskopredelovalna in elektroindustrija,⁵ za izdelke za splošno porabo. Veliki objekti in posamezni proizvodni programi so predstavljeni v informativnih zvezkih (hidromehanska oprema Metalne),⁶ katalogih ali referenčnih listah (Hidromontaža). Podobno velja za gradbeništvo.⁷ Izjema so gradbeni elementi, saj je precej več prospektov o njih tudi v serijah (Konstruktor, Stavbar). Presenetljivo

³ Ime oblikovalke Tine Pavšič.

⁴ u. d. i. e., višji predavatelj na Fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in energetiko FERI Univerze v Mariboru.

⁵ Glej rubriko Razprave, preglednico v prispevku *Prospekti mariborske industrije (1945–2005)*, vrstice pri zaporednih št. od 1, do 5., vitrine od 01 do 05.

⁶ Glej sliko 1.

⁷ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 7., vitrina 07.

veliko je prospektov za kozmetične izdelke in čistočila (Zlatorog⁸), od devetdesetih let dalje pa tudi za živilsko industrijo (Mariborske mlekarne, Košaki – Tovarna mesnih izdelkov).

V doslej zbranem in pregledanem gradivu ga je nesorazmerno malo za tekstilno industrijo, zlasti za dve največji mariborski tekstilni tovarni, MTT⁹ in Tekstilno tovarno Tabor. Tekstilna industrija je prikazovala svoje izdelke večinoma na drugačen način: z vzorci blaga, ki so ga izdelovale tkalnice, nalepljenimi na papirno podlago v knjigah vzorcev, vendar te niso bile namenjene za splošno porabo. Mogoče si jih je bilo ogledati pri izdelovalcu, v službi kontrole kakovosti, sicer pa v trgovinah pri izbiri blaga ali trgovskih zastopnikih (potnikih), zato ne sodijo v razstavo, ki predstavlja EP gradivo, ki si ga lahko priskrbi vsakdo. Dosedanje raziskave kažejo, da so

se vendarle ohranili oblikovno privlačni in vsebinsko zanimivi prospekti iz manjših (glede na velikost proizvodnih kompleksov ali po obsegu proizvodnje) mariborskih tekstilnih tovarn, kot so Svila, Merinka, PIK in TSP Tovarna sukancev in trakov.

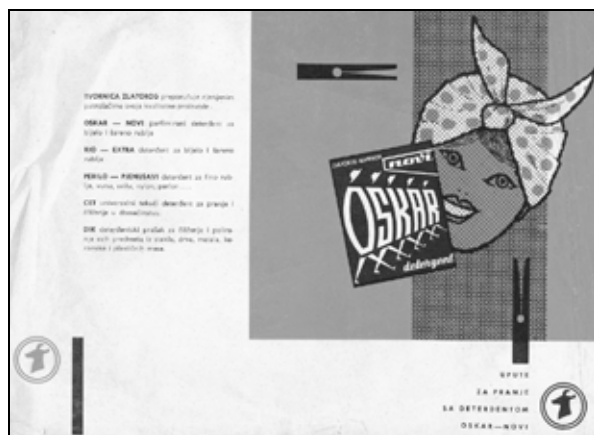
Format, oblika, oblikovanje, kakovost papirja in jezik

Po formatu so prospekti predvsem enojni listi pokončnega formata A4 ali pa predstavljajo njegove zgibanke v mnogokratniku predvsem širine pokončnega formata A4, redkeje A5. Lahko so kot mape ali dvojna zgibanka, ki se odpre kot mapa. Največji med njimi, na primer prikaz proizvodnega programa Tamovih cestnih vozil, pogonskih agregatov in vozil, imajo dvakratno višino pokončnega formata A4 in štirikratno širino tega formata. Tak prospekt se zлага kot načrt ali zemljevid. Funkcijo prospekta imajo tudi predstavitve proizvodnih programov v zvezkih.¹⁰

Prve generacije prospektov, (iz prvega desetletja po II. svetovni vojni) so bile natisnjene kot letaki za odmetavanje z letala le na eni strani formata A5, izdelki, ki jih predstavljajo, so narisani ročno in ne kažejo dobrega obvladovanja opisne geometrije (perspektiva). Prospekti iz prve polovice šestdesetih let so že formata A4, vendar pogosto z retuširanimi fotografijami, ki spominjajo na tiskarske izdelke socialističnega bloka. Kakovost papirja se je precej izboljšala – papir za prospekte je bil manj hrapav, če že ni bil gladek.

Slika 2: Tovarna perila in konfekcije PIK Maribor. Notranja stran mape kot prospekta za moške (PIK As) in ženske srajce ter ženske kostime, tudi za zrelejša leta (PIK Dama). Druga polovica devetdesetih let. (Iz arhiva za popis tehniške dediščine ZDIT Maribor. Foto: mag. Gerhard Angleitner)

Slika 3: Zlatorog, prospekt za pralni prašek Oskar Novi. Sprednja stran lista v ležečem formatu A4. Druga polovica šestdesetih let. UKM, Zbirka drobnih tiskov v okviru Enote za domoznanstvo. (Računalniška obdelava: mag. Gerhard Angleitner)

⁸ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 9., vitrina 09.

⁹ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 6., vitrina 06.

¹⁰ Glej Predmet predstavitve v prospektih in sliko 1.

Prospekti, prodajni katalogi in referenčne liste za sedemdeseta in osemdeseta leta kažejo dokaj visoko raven grafičnega oblikovanja. Barvna fotografija je na visoki profesionalni ravni z elementi estetskega, že kar umetniško navdihnjenega prikazovanja. Načrti, ki so natisnjeni na teh prospektih, so izrisani tako ostro in čisto, da jih ne bo problem presneti za pomnilne enote multimedialnih sistemov. V osemdesetih letih se je že pojavilo na prospektih in tudi na reklamnih plakatih naravno, čisto okolje kot ozadje za predstavitev določenega izdelka ali proizvodnega programa, vendar pa oblikovalci niso vselej ujeli pravega razmerja: predmeti so premajhni glede na okolje, ki jih obdaja. Tako je v prospektu Elektrokovine za podvodne rotodinamične črpalke:

Slika 4: Elektrokovina: Podvodne rotodinamične črpalke. Predstavitev proizvodnega programa. Osemdeseta leta. UKM, Zbirka drobnih tiskov v okviru Enot za domoznanstvo. (Računalniška obdelava: Enota za domoznanstvo)

Najpogostejša jezika v EP gradivu sta bili do šestdesetih let slovenščina in srbohrvaščina, ne nujno vselej v enakem zaporedju, nato je sledila kombinacija s tujim jezikom, najpogosteje anglešči-

no in nemščino. V drugi polovici šestdesetih let, še bolj pa v sedemdesetih in pozneje, so bili prospekti napisani v slovenskem in še enem ali dveh tujih jezikih in/ali v tujih jezikih brez slovenščine. Srbohrvaščina se je spočetka kot državni jezik vse bolj umikala tujim jezikom, zlasti po sedemdesetih. Za izdelke, namenjene jugoslovanskemu trgu, je poleg srbohrvaščine, angleščine in nemščine, dokaj pogosta ruščina in francoščina. Določena podjetja so za kupce v tujih državah dala tiskati gradivo izključno v tujih jezikih: Swaty je za prospekte za umetne bruse uporabljal francoščino, TAM pa je za avtobuse, namenjene za izvoz v arabski svet (za romanja v Meko), uporabljal arabščino kot edini jezik na prospektu.

V devetdesetih letih, zlasti pa po letu 2000 so podjetja, ki so dobila za večinskega lastnika tujca, tiskala prospekte brez besedila v slovenščini. Primer: TSP Tovarna sukancev in trakov - prospekti izključno v angleščini.

Ohranjanje

Spremembe družbenoekonomskih odnosov so vplivale tudi na ohranjanje EP gradiva v podjetjih. Prospekti, prodajni katalogi in vse, kar sicer ne sodi neposredno v gradivo ekonomske propagande za najširši krog morebitnih odjemalcev, torej referenčne liste in letna poročila, so izginjali. Tudi tista podjetja, ki še obstajajo ali pa nastopajo praviloma v znatno manjšem obsegu kot nasledniki tistih, ki se niso mogla izogniti stečaju, imajo v svojih arhivih bolj ali manj nepopolne zbirke EP gradiva. Ob stečajih je večje število podjetij, na srečo ne vsa, zavrglo EP gradivo in Pokrajinskemu arhivu predalo le kadrovske evidence, računovodske bilance, poslovne pogodbe, zapisnike sej delavskih svetov in drugih organov upravljanja podjetja, strokovnih služb ter zapisnikov iz pravnih sporov. Celo z velikim Tamom bi se zgodilo tako, če se ne bi skupina arhivarjev¹¹ tega velikega podjetja na svojo pobudo odločila, da bodo tudi arhiv Tamovih prospektov ohranili za poznejše rodove.

Kolikor so se podjetja preselila na lokacije z ugodnejšo najemnino za delovne in upravne ali pa - redkeje v novo zgrajene prostore, so bile arhivske zbirke EP gradiva pogosto med tistim odvečnim papirjem, ki so ga zavrgli. Tako ostaja pri teh le EP gradivo za izdelke (naj)novije proizvodnje. Podjetja pa so na splošno, najverjetneje ne samó v Ma-

¹¹ Po pričevanju Rozalije Pihler, sodelavke arhiva v Tamu jeseni leta 1998. Naštela je tudi vsaj še tri sodelavke in sodelavce.

riboru in njegovi okolici, še pred začetkom devetdesetih let po izteku določenega programa sčasoma zavrгла EP gradivo zanj.

EP gradivo se je nabralo tudi pri posameznikih. Učenci, predvsem tisti v prvi polovici osnovnega šolanja, so kar tekmovali med seboj, komu izmed njih bo uspelo zbrati več prospektov iz Tamove prodajalne vozil na Ljubljanski in nato na Glavnem trgu. Sicer pa so občani imeli možnost dobivati prospekte na sejnih, kot je bil Mariborski teden ali na Zagrebškem velesejmu oziroma ljubljanskem Razstavišču. Zaposleni v podjetjih so jih dobivali kot darilo ob raznih okroglih obletnicah obstoja podjetja ali v znak priznanja za delovne uspehe, pa tudi na osebno prošnjo v službi za marketing ali ekonomsko propagando.

Največ enot EP gradiva te vrste zbirajo in shranjujejo v Mariboru Pokrajinski arhiv Maribor PAM, Univerzitetna knjižnica Maribor UKM, Muzej narodne osvoboditve Maribor MNOM ter Zveza društev in inženirjev ZDIT Maribor.¹² PAM ga pridobiva večinoma ob stečajih, UKM kot obvezne izvode in donacije za Zbirko drobnih tiskov Enote za domoznanstvo, ZDIT pa ga zbira ob popisovanju tehniške dediščine vse od leta 1995. Po dosedanjih pregledovanjih ima PAM največjo zbirko enot ekonomsko propagandnega gradiva, UKM se lahko ponaša z nekaterimi najstarejšimi izvodi, ZDIT pa ima največ (naj)novjših izvodov.

Problematika pri bibliografski obdelavi

V PAM, UKM, MNOM in ZDIT je shranjenega vendarle veliko EP gradiva iz Maribora in njegove okolice, ki ga je vredno ohraniti za prihodnje rodove. Samo arhivsko hranjenje v ta namen ne zadošča. Za raziskovalno delo, namenjeno razvoju podjetij in njihovih izdelkov ter izbor na muzejskih predstavitev bi bilo treba zbrano EP gradivo sistemsko obdelati. Najprej bi bilo treba zbirko EP gradiva za določeno podjetje urediti po zvrsteh oziroma skupinah (kategorijah) istovrstnih proizvodov v določenem proizvodnem programu, pri tem pa bi bilo treba upoštevati zaporedje časovnih obdobj izdelave izdelka ali zgraditve objekta. Metodologijo za natančnejšo obdelavo tovrstnega gradiva je izdelal ZDIT¹³ ob popisu arhivske tehniške dediščine kmalu po letu 1995, vendar ne bibliografsko: preglednica, posebej izdelana za ta namen, vsebuje podatke za vsako izdajo posebej; teh je več, kot jih je pri osnovnem bibliografskem

zapisu (naslov, založba, tiskarna, kraj in leto izdaje, število strani). Vpisovanje med bibliografske enote po sistemu COBISS, ki ga je že pred leti predlagala Enota za domoznanstvo UKM,¹⁴ pa ne bo preprosto opravilo. Pri vpisovanju bo treba upoštevati, da je bila večina prospektov večkrat ponatisnjena, to je morda najmanjši problem. Posamezne izdaje so izšle v različnih letih ali tudi mesecih istega leta na primer januarja ali decembra leta 1984; včasih – najpogosteje na zadnjih platnicah – ni nobene letnice, to velja v določeni meri za izdelke za splošno porabo. Vpisovanje letnic je bilo odvisno od založniške hiše. GZP Večer je večinoma vpisoval letnice in celo mesece, Pomurski tisk deloma, Dravska tiskarna in REK Velenje pa večinoma ne. Nekateri prospekti z enakim naslovom, besedilom in enakimi slikami so bili lahko natisnjeni tudi na različnih barvnih osnovah (rdeča, rumena, zelena) ne glede na to, ali jih je vselej tiskala ena sama tiskarna ali pa različne tiskarne. Vsebinsko, slikovno in oblikovno sicer popolnoma enako zasnovani izvodi so bili lahko natisnjeni v različnih tujih jezikih (v obveznem tako imenovanem srbohrvatskem jeziku, poleg tega pa še v angleškem, nemškem, italijanskem, francoskem, španskem, ruskem in arabskem). Možno je tudi, da se sicer vsebinsko popolnoma enaki prospekti razlikujejo vsaj po enem, če že ne vseh slikovnih motivih.

Sklep

Slikovni del: fotografije, sheme in načrte, pa tudi določena besedila EP gradiva je mogoče prikazati tudi z multimedijskimi sredstvi. To bo poleg stalne razstave v morebitnem muzejskem oddelku mariborske tehniške kulture¹⁵ eno najpomembnejših, vsekakor pa najnazornejših pričevanj o videzu ter raznovrstnosti izdelkov v proizvodnem programu določenega podjetja z minulega industrijskega obdobja. Veliko izdelkov v tem muzejskem oddelku ne bo možno razstavljati. Kot kaže, tudi Tamovih vozil ne, vsekakor pa ne bo mogoče razstavljati velikih konstrukcij Metalne in zgradb mariborskih gradbincev, pa tudi Zlatorogovih kolekcij ne. Možno pa jih bo ob pomoči multimedijskih sredstev prikazovati obiskovalcem omenjenega oddelka ali v vitrinah na razstavah kulturnih ustanov in strokovnega šolstva. Pa ne samo mariborskih.

¹² Pri navajanju začetnic samó: ZDIT.

¹³ Točneje avtor sestavka, sicer tudi član ZDIT.

¹⁴ Poleti leta 2002 na pobudo mag. Vlaste Stavbar, tedaj voditeljice Enote za domoznanstvo, trenutno p. p. ravnateljice UKM.

¹⁵ V sestavu MNOM.

Summary

PROPAGANDA MATERIAL OF THE INDUSTRY AND ECONOMY IN MARIBOR BETWEEN 1945 AND 2005

Propaganda material, such as leaflets, reference lists and sales catalogues, give us the insight of how widely spread and rich in its production lines and programs the industry in Maribor was between 1945 till the beginning of the nineties. A number of companies were successful even in lines of production that had nothing to do with their registered activity, which can clearly be seen from some of the well-preserved prints.

Propaganda material from the archives of companies that continued to operate as successors of those before them as well as from the archives of those newly formed companies are gradually disappearing now. The major part of it will most certainly be preserved by the cultural institutions in Maribor as well as by the archive of technical heritage at the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor. Most of it has been collected and is today kept in Maribor by the Regional Archives Maribor, the Maribor University Library, the Museum of National Liberation in Maribor, and the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor.

While the Regional Archives acquires most of such material when transferring records of companies that went bankrupt, the University Library gets hold of it mostly as obligatory copies and donations for its Collection of Small Prints from its Local History Collection, and the Association of

Societies of Engineers and Technicians has been collecting such material since 1995 as part of technical heritage preservation. Today the largest collection of propaganda material in Maribor can be found at the Regional Archives Maribor, the University Library keeps some of the oldest copies of it, whereas the collection of the Association of Societies of Engineers and Technicians consists mostly of more recent copies of such material.

These institutions together with the Association of Societies of Engineers and Technicians all keep a large collection of such propaganda material from Maribor and its surroundings considered worth preserving for future generations. However, a mere archival storage of such material is insufficient and there is also a need to systematically process such material in order to provide for research on company development and products and assure selection for museum presentations. That is why the Maribor University Library will shortly launch a project of entering copies of such propaganda material as bibliographic units into Cobiss (Co-operative Online Bibliographic System & Services), which will eventually lead to a formation of a new database, presenting such material as systematically arranged collections, incorporated into a uniform system.

Picture collection: visitors of museum department for technical heritage in Maribor will have a chance to view photographs, schemes, plans and certain texts of propaganda material on multimedia systems or in showcases on exhibitions of cultural institutions and technical education in Maribor and elsewhere.

Na razstavi Novi trg z okolico